

проявів через обмеження, нейтралізацію, блокування тощо їх впливів на формування в цих осіб злочинної мотивації та поведінки, а також у здійсненні інших запобіжних заходів, спрямованих на випередження, обмеження, усунення, захист та відвернення або припинення злочинів з боку вказаних суб'єктів протиправної діяльності.

Список використаних джерел

1. Запобігання злочинності (теорія і практика) : навч. посібн. / Голіна В. В. — Харків : Нац. юрид. акад. України, 2011. — 120 с.
2. Про ліквідацію територіальних органів управління Державної пенітенціарної служби та утворення територіальних органів Міністерства юстиції : постанова Кабінету Міністрів України від 18 травня 2016 року № 348 // Офіційний вісник України. — 2016. — № 44.
3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення виконання кримінальних покарань та реалізації прав засуджених : Закон України від 6 вересня 2016 року № 1492-VIII // Відомості Верховної Ради України. — 2016. — № 43. — С. 736.
4. Про діяльність підрозділів охорони, нагляду та пожежної безпеки установ виконання покарань у 2017 році : інформ. бюл. — Київ : Міністерство юстиції України, 2018. — 39 с.
5. У слідчому ізоляторі Києва бунтує персонал [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <https://vechirniykiev.com.ua/> (назва з екрана).
6. Голова Державної пенітенціарної служби України вивів на страйк підлеглих [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://vechirniykiev.com.ua> (назва з екрана).

Джужа О. М.,

*доктор юридичних наук, професор,
головний науковий співробітник відділу
науково-дослідної роботи Національної
академії внутрішніх справ*

ОРГАНІЗОВАНА ЗЛОЧИННІСТЬ ЯК ФАКТОР ВІКТИМІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНИХ ІНСТИТУЦІЙ

В умовах сучасної глобалізації зростає вплив організованої злочинності на соціально-економічний розвиток. Організована злочинність накопичує величезний економічний і фінансовий потенціал, через який впливає на структури суспільства.

Організована злочинність є потужним віктимогенним фактором. На думку Бояна Станкова [1, с. 286], віктимологічний ефект організованої злочинності виявляється прямо і опосередковано:

а) пряма віктимізація відбувається тоді, коли організована злочинність породжує безпосередню жертву – одну чи більше фізичних або юридичних осіб. Вони є жертвами конкретних дій злочинних організацій – вбивство суперника, небажаний власник свідка, власник майна, викрадення, пошкодження, знищення людини в групах дій організації.

Пряма віктимізація є наслідком самого існування організованої злочинності. Злочинна організація не може існувати, якщо вона не набуває капіталу, що зростає щоденно. На перших етапах виникнення та зміцнення організації ця форма віктимізації є фундаментальною. Вона реагує на початкову стратегію злочинної організації – нав'язування сили організації через насильство.

На наступному етапі жертвою злочинної організації стають фінансові організації. Економічний примус заміняє насильство і використовує його тільки як крайній засіб. Використовуються методи конкуренції, відмивання грошей та корупції, відносини між економічними партнерами.

Залежно від економічної та фінансової потужності злочинних організацій жертв економічної і фінансової поведінки може бути два або більше підприємств у сфері страхування, туризму, азартних ігор і т.п.

Віктимізація в цих випадках обумовлена безпосереднім зіткненням інтересів.;

б) непряма віктимізація є наслідком дифузного прояву організованої злочинності. Це пов'язано з глобалізацією та трансформацією організованої злочинності у організований транснаціональний феномен. Колишній глава контррозвідки в Німеччині Е. Вертебах зазначає, що завдяки своїй величезній фінансовій потужності латентна організована злочинність впливає на всю економічну складову державної політики, державного управління та правосуддя. У деяких випадках це нав'язує політиці свої закони, власну систему цінностей [1, с. 287].

Непряма віктимізація має найбільший руйнівний ефект. Вона впливає непрямым чином на великі групи людей, суспільство в цілому. З часом вона стала практикою повсякденного життя.

Організована злочинність як фактор віктимізації виявляється на трьох рівнях – глобальному, частковому та індивідуальному.

В умовах високо криміналізованого суспільства кількість реальних жертв дуже велика, а ще більша є кількість потенційних жертв. Індивідуально або як члени окремих домогосподарств, громадяни все більше стають жертвами організованої злочинності, залежно від ризику бути жертвою, і в залежності від їх

індивідуальних рис. Більшість із них є жертвами злочинів вуличного типу через складність розмежування звичайних злочинів та злочинної діяльності, не пов'язаної з організованою злочинністю.

Комплекс факторів, що визначають віктимізацію на індивідуальному рівні, надзвичайно різномірний. Вона включає соціальні, психологічні та біологічні чинники. У багатьох випадках жертви є не випадковими категоріями.

Віктимізація на частковому рівні проявляється у сфері різних видів злочинів. Частковий рівень більш визначений, ніж індивідуальний і визначається більш обмеженим, але більш однорідним комплексом факторів – віктимізацією з точки зору крадіжки, пошкодження або руйнування майна, шахрайства, пограбування тощо. Віктимізація у сфері економічної злочинності та злочинності неповнолітніх стає все більш загрозливою, але незалежно від того, скільки факторів виявлено, вони постійно змінюють свої впливи, в деяких випадках послаблюються і інших посилюються. У умовах глобалізації прискорюється дія нових факторів, які виникають внаслідок зміни ситуації.

На певному рівні корупція виявляється більш вираженою в контексті економічної злочинності, звідки вона виникає на глобальному рівні та стає окремим чинником віктимізації.

Віктимізація на глобальному рівні – це остаточний етап у розвитку віктимізації. Глобальний рівень криміналізації швидший, ніж побутова криміналізація. У цих випадках можна говорити про віктимізацію суспільства. З таким рівнем захисту безпека, здоров'я та майно людей перебуває у небезпеці, практично відсутня здатність держави та її установ контролювати деструктивні процеси в суспільстві. Досягнення такого рівня віктимізації можливе в надзвичайно складних криміналізованих ситуаціях, коли механізми самоконтролю громади заблоковані. У деяких країнах з перехідною економікою майже повністю поширилася глобальна віктимізація. Державність перебуває під загрозою, а її державні установи не працюють в правовому полі, і не відповідають зовнішнім політичним інтересам.

Добре відомо, що кожна національна статистика зіткнулася з серйозними труднощами у спробі відслідковувати жертви організованої злочинності. Але прихований характер віктимізації очевидний. Процес віктимізації важко визначити кількісно.

Обстеження жертв злочинів в рамках програми міжрегіонального інституту з вивчення злочинності та кримінального правосуддя Організації Об'єднаних Націй – ICVS, встановив високу латентність найрозповсюджених злочинів – злочинів проти власності – крадіжки, грабежі, шахрайство.

В Україні в 2016 році 90,1 % осіб не повідомляли про випадки, коли вони були введені в оману в якості покупців або користувачів послуг. До поліції

заявили лише 1,5 %, а ще 1,2 % звернулися за допомогою до недержавного агентства.

Прискорена і складна віктимізація часто пов'язана з типом суспільства, в якому розвивається цей процес. Відзначено, що цей процес інтенсивний і руйнівний в країнах, що розвиваються.

В країнах з перехідною економікою віктимізація суспільства нерозривно пов'язана з загальними соціально-економічними та політичними змінами з трансформацією власності, зростаючої бідністю і ослабленою державною владою [2, с. 108].

Економічна злочинність у глобалізованій економіці породжує складні віктимологічні проблеми. Економіка, в якій переважає організована злочинність у всій або деяких її сферах, перетворює цілу або більшу частину населення на потенційну жертву [3]. В порушення основоположних принципів конкурентної економіки організована злочинність створила умови для виникнення нових і різних за формою і ступенем суспільної небезпеки злочинних дій.

За часів економічної нестабільності і постійного тиску і перерозподілу економічного потенціалу і ринків, «тіньова економіка» насправді може віктимізувати необмежену кількість людей. Зворотні залежності чітко виявляються: наскільки економічна злочинність прихована, тим більш очевидними є її жертви. Злочинність в «тіньовому секторі економіки» призводить до зниження валового внутрішнього продукту, в результаті привласнення він залишається вкрай низьким, а рівень життя суттєво знижується.

Економічний фактор віктимізації діє дифузно. Приховані доходи від «тіньового бізнесу» та експорту капіталу вводять обмежувальну податкову політику, жертвами якої стають усі членами суспільства.

Існує дуже високий ризик віктимізації серед банкірів та працівників фінансових установ, особливо якщо через них можливе відмивання коштів. Порушення службових обов'язків відбувається в умовах корупції.

Жертвами є самі учасники організованої злочинності. Ризик стати жертвою злочину надзвичайно високий. Участь осіб у злочинній криміногенній ситуації часто перетворює їх у жертв, зокрема під час «розборок» між злочинними організаціями при виконанні конкретного зобов'язання, завдання [4].

Група з підвищеною віктимною активністю – це представники політичної влади, державної адміністрації, їх віктимізація найчастіше виявляється через корупцію, зловживання владою.

Віктимізація та віктимологічна політика. Проблему захисту жертв організованої злочинності надзвичайно важко урегулювати на міжнародному рівні, не так через віктимність ви віктимізацію, як встановлення суми шкоди,

заподіяної різним особам в різних регіонах. Нажаль усі країни світу можуть фінансувати такі стратегії в міжнародно-правових відносинах.

На цьому етапі важливіше враховувати основні принципи Декларацій ООН та їх включення до цивільного, адміністративного, страхового та кримінального законодавства. Це є основою майбутньої ефективної міжнародної співпраці для кращого захисту прав та інтересів жертв організованої злочинності. Стратегії можна впроваджувати на загальнодержавному рівні, а також на більш конкретному – спеціальному щодо конкретних злочинів економічної та насильницької спрямованості.

З 1989 року на міжнародному рівні у багатьох розвинених країнах регулярно проводяться національні огляди віктимізації населення. Огляди віктимізації є не тільки джерелом даних про латентну злочинність, а й дозволяють виявити готовність громадян заявляти про відомі їм злочини, оцінювати страх населення перед злочинністю, а також ступінь задоволеності роботою правоохоронних органів, тобто визначити ефективність роботи правоохоронної системи.

Загиней З. А.,

*доктор юридичних наук, доцент,
начальник відділу кримінально-правових
дисциплін Інституту спеціальної
підготовки Національної академії
прокуратури України*

Кваша О. О.,

*доктор юридичних наук, професор,
провідний науковий співробітник відділу
проблем кримінального права, кримінології
та судоустрою Інституту держави і
права ім. В. М. Корецького НАН України*

СЛУЖБОВА ОСОБА, ЯКА ЗАЙМАЄ ВІДПОВІДАЛЬНЕ АБО ОСОБЛИВО ВІДПОВІДАЛЬНЕ СТАНОВИЩЕ, ЯК СУБ'ЄКТ ЗЛОЧИНІВ

Суб'єктом трьох складів злочинів у Кримінальному кодексі України (КК) названо службову особу, яка займає відповідальне або особливо відповідальне становище. При цьому відповідна ознака складу злочину належить до кваліфікуючих (частини третя і четверта статті 368, частини друга і третя статті 368-2, частини третя і четверта статті 369, частина третя статті 382 КК). Водночас відповідні термінологічні звороти використовуються і в Законі України «Про запобігання корупції» (Закон). Зокрема, згідно з абзацом другим частини